

СИЛАБУС

навчальної дисципліни

«ГЕРОНТОПСИХОЛОГІЯ»

Кафедра юридичної психології

Статус дисципліни – вибіркова
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)
Ступінь вищої освіти – магістр
Галузь знань – психологія (05)
Спеціальність – психологія (053)
Освітня програма – психологія
Форми здобуття вищої освіти – заочна
Мова навчання – українська
Форма підсумкового контролю – залік

Назва навчальної дисципліни	«Геронтопсихологія» «Herontopsykholohiia»
Науково-педагогічний працівник (-ки)	Дідух Марина Миколаївна
Профайл викладача (-ів)	Дідух Марина Миколаївна
Контактний тел.	0969787623
E-mail:	didukhm@ukr.net
Сторінка навчальної дисципліни на офіційному вебпорталі НАВС	https://www.nai.au.kiev.ua/zagalnoakademichni-kafedri/kafedra-yuridichnoyi-psihologiyi/navchalno-metodichna-robota/perelik-disciplin.html
Консультації	Консультативну допомогу здобувачі вищої освіти можуть отримати у науково-педагогічних працівників кафедри юридичної психології, які безпосередньо проводять заняття згідно з графіком.

1. Коротка анотація до навчальної дисципліни

Програму навчальної дисципліни «Геронтопсихологія» розроблено для здобувачів ступеня вищої освіти магістр за спеціальністю «Психологія» відповідно до освітньо-професійної програми підготовки здобувачів ступеня вищої освіти «Магістр» спеціальності «Психологія» (053) для заочної форми навчання.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Геронтопсихологія» є розв'язання загальних наукових проблем, пов'язаних із формуванням знань про геронтопсихологію як науку, оволодіння організацією соціально-

психологічного забезпечення і обслуговування, соціально-психологічної реабілітації людей похилого віку та надавання психодіагностичної допомоги людям похилого та старечого віку.

Зміст навчальної дисципліни реалізується через викладання наступних тем:

1. Старість як етап психологічного розвитку людини.
2. Особливості вищих психічних функцій в осіб похилого віку.
3. Емоційно-вольова та мотиваційна сфера людини пізнього віку.

2. Мета та цілі навчальної дисципліни

Метою дисципліни «Геронтопсихологія» є формування наукового світогляду в площині: аналіз проблеми старіння в умовах сучасного суспільства, з врахуванням різноманітних біологічних, психологічних та соціальних чинників; особливостей фізіології та психології старіння; особливостей адаптації в похилому віці; основних психопрофілактичних заходів при розладах психіки у похилому та старечому віці; особливостей надання психотерапевтичної допомоги.

Цілі навчальної дисципліни:

- засвоєння теоретико-методологічних засад геронтопсихології та формування вмінь і навичок, які необхідні в діяльності психолога-практика у психологічній діяльності.

3. Формат навчальної дисципліни: заочний

4. Результати навчання. У відповідності до вимог освітньо-професійної програми здобувачі вищої освіти після закінчення курсу повинні:

знати :

- ✓ предмет, завдання, методологічні та природничо-наукові засади геронтопсихології як галузі знань;
- ✓ психологічні характеристики різних теорій старіння;
- ✓ чинники, що зумовлюють тривалість життя людини;
- ✓ специфіку періодизації старечого віку та психологічний зміст кризи похилого віку;
- ✓ причини старіння людини;
- ✓ особливості пізнавальної сфери людей похилого віку;
- ✓ емоційно-мотиваційні зміни в період старіння.

вміти:

- ✓ самостійно аналізувати літературу з основ геронтопсихології;
 - ✓ працювати з різноманітними видами і методами досліджень з проблем оцінки психологічного стану літніх людей;
 - ✓ використовувати основні психокорекційні прийоми роботи з особами похилого віку;
 - ✓ застосовувати набуті знання у практичній роботі психолога.
- ✓ 4.1 Програмні компетентності відповідно до освітньо-професійної програми підготовки здобувачів вищої освіти:
- ✓ *Інтегральна компетентність*
 - ✓ Здатність вирішувати складні завдання та проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає проведення

дослідження та (або) здійснення інновацій та характеризується комплексністю та невизначеністю умов та вимог.

- ✓ *Загальні компетентності*
- ✓ ЗК6. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).
- ✓ ЗК7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.
- ✓ *Фахові компетентності*
- ✓ ФК9. Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.
- ✓ *Програмні результати навчання*
- ✓ ПРН4. Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій.
- ✓ ПРН9. Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.

5. Обсяг навчальної дисципліни

Вид заняття	Загальна кількість годин
Лекції	4 год.
семінарські заняття / практичні	6 / 8 год.
самостійна робота	72 год.

6. Ознаки навчальної дисципліни

Рік викладання	семестр	спеціальність	рік навчання здобувачів вищої освіти	Нормативний/вибірковий
2021	12	психологія	6	Вибірковий (В)

7. Пререквізити «Анатомія та фізіологія центральної нервової системи людини», «Загальна психологія», «Соціальна психологія», «Вікова психологія», «Психологія праці».

8. Технічне та програмне забезпечення/обладнання – комп'ютер, проектор.

9. Політики курсу - згідно з «ПОЛОЖЕННЯМ про академічну доброчесність у Національній академії внутрішніх справ» (затверджено Рішенням Вченої ради НАВС від 27 березня 2018 р., протокол № 5; уведено в дію Наказом НАВС від 30.03.2018 № 422)

10. Схема навчальної дисципліни

Тема заняття, вид навчального заняття, кількість годин, план заняття, тези

Тема 1. Теоретичні та методологічні засади патопсихології

Лекція – 2 год.

Семінарське заняття – 2 год.

Практичне заняттям – 2 год.

Лекційне заняття – 2 години

План

1. Геронтопсихологія як наука: об'єкт, предмет, завдання.
2. Методологія геронтопсихології.
3. Вікові біологічні та соціальні зміни особистості

Семінарське заняття – 2 години

План

1. Геронтопсихологія як наука.
2. Методи дослідження у психології старіння.
3. Періодизація життя людей похилого віку.
4. Особистісний фактор у процесі старіння.
5. Теорії старіння.
6. Психологічні особливості особистості та типи старіння

Практичне заняття – 2 години

План

1. Заповнити таблицю «Теорії старіння»:

Назва теорії	Теоретичні пошуки	Головні ідеї	Засновники теорії
	1. 2. 3. 4. 5.....		

2. Робота з методикою «Батько-дорослий-дитина».

3. Соціально-психологічні методи в роботі з літніми людьми.

Геронтопсихологія як наука: об'єкт та предмет. Історія розвитку геронтопсихології. Поняття «геронтологія», «геронтопсихологія», «гомеорез». Старість та старіння. Феномен ейджизму. Методи дослідження у психології старіння. Геронтофобія.

Геронтогенез та його основні закономірності. Періодизація життя людей похилого віку: передстаречий, старечий, післястаречий, старезний вік.

Тривалість життя людини і чинники, що її зумовлюють. Максимальна (потенційна) тривалість, нормальна тривалість, середня тривалість, імовірна тривалість.

Поняття про патологічне, біологічне та психологічне старіння. Вікові біологічні та соціальні зміни особистості. Особистісний фактор у процесі старіння. Теорії та види старіння. Феномен Хайфлика.

Тема 2. Особливості вищих психічних функцій в осіб похилого віку

Лекція – 2 год.
Семінарське заняття – 2 год.
Практичне заняттям – 2 год.

Лекційне заняття – 2 години

План

1. Особливості діяльності пізнавальних психічних процесів в осіб похилого віку.
2. Особливості діагностики когнітивних порушень у осіб похилого та старечого віку.

Семінарське заняття – 2 години

План

1. Старіння слухових відчуттів. Форми втрати слуху: пресбіакусис і тиннітус.
2. Втрата зору в похилому віці. Пресбіопія, катаракта, глаукома. Старечий міоз.
3. Вікові зміни чутливості (смакової, нюхової, тактильної, температурної, больової, вестибулярної та вібраційної).
4. Увага, пам'ять та мовлення в похилому віці.
5. Поняття про життєву мудрість. Модель мудрості Б. Балтеса.
6. Причини зниження швидкості інтелектуальних операцій у старшому віці. Феномен «останнього спаду».
7. Деменції. Профілактика і корекція порушень основних психічних процесів.

Практичне заняття – 2 години

План

1. Визначити особливості міжособистісних стосунків та спілкування в період пізньої дорослості.
2. Привести приклад психічних порушень в старечому віці. Запропонувати прийоми їх профілактики
3. Хвороба Альцгеймера, стадії перебігу.
4. Робота з ситуативними завданнями.

Особливості відчуттів та сприймань. Закономірність С. Пако. Старіння слухових відчуттів. Пресбіакусис. Тиннітус. Старіння зорових відчуттів. Пресбіопія, катаракта, глаукома, старечий міоз. Особливості смакової, нюхової, тактильної, температурної, больової, вестибулярної, вібраційної чутливості. Вікові зміни в сприйманні часу.

Увага, пам'ять і мовлення в похилому віці. Позитивні та негативні інтелектуальні зміни в старості. Модель мудрості Б. Балтеса. Мінливий та кристалізований інтелект. Причини зниження швидкості інтелектуальних операцій. Динаміка інтелектуальних функцій у похилому віці. Чинники, що її визначають. Феномен «останнього спаду».

Хвороба Альцгеймера. Деменція. Профілактика і корекція порушень основних психічних процесів.

Тема 3. Емоційно-вольова та мотиваційна сфера людини пізнього віку

Семинарське заняття – 2 год.

Практичне заняттям – 2 год.

Семинарське заняття – 2 години

План

1. Специфічні зміни емоційної сфери в старечому віці.
2. Чинники виникнення позитивних/негативних емоцій у старості.
3. Типи емоційного пристосування людини до старості.
4. Мотиваційні зміни на окремих періодах життя людини похилого віку.
5. Чинники розвитку мотиваційної сфери в старості.
6. Мотиваційні дефекти.
7. Діагностика психологічної готовності до виходу на пенсію.

Практичне заняття – 4 години

План

1. Тест «Незавершені пропозиції» для вивчення мотиваційної сфери спрямованості особи (Шапарь В. Б., Тимченко А. В., Швидченко В. Н. Практична психологія: Інструментарій. – Ростов н/Д, 2002. – С.176–177, С.415).

2. Робота з методиками: Тест на визначення індексу життєвої вдовolenеності (Митіна Л.М. Психологія розвитку конкурентоздатної особи. – М., 2002.).

3. Сформувати папку психолога для діагностики осіб похилого віку.

4. Розробити проект програми психологічної роботи з літніми людьми в умовах будинку-інтернату.

Старечі зміни емоційної сфери. Чинники позитивних та негативних емоцій у старості. Типи емоційного пристосування людини до старості: конструктивний, залежний, захисний, агресивно-звинувачувальний, самозвинувачувальний.

Мотиваційні зміни в старості. Зв'язок мотиваційної сфери з потребами в похилому віці. Перспективне планування як фактор розвитку мотиваційної сфери. Мотивація творчої діяльності, подружніх стосунків, інтересу до братів та сестер. Мотиваційні дефекти в похилому віці: абулія, послаблення бажань, зниження енергичності та рівня домагань, загострення мотиву влади, мотивація досягнення і страх невдачі.

Діагностика психологічної готовності до виходу на пенсію. З'ясування мотивації небажаного виходу на пенсію. Виявлення людей «групи ризику» (з особистісними особливостями, що ускладнюють адаптацію до нової соціальної ролі пенсіонера). Страх смерті. Етапи переживання смерті за Елізабет Кюблер-Росс.

11. Завдання самостійної роботи

Вимоги до організації самостійної роботи та структура навчальних завдань визначаються робочими навчальними програмами дисципліни.

Основними завданнями самостійної роботи є підготовка і виконання поточних навчальних завдань, а також самостійне вивчення окремих питань дисципліни. Самостійна робота передбачає також підготовку рефератів за наступними темами:

1. Історія дослідження розвитку геронтопсихології як науки.
2. Поняття факторів психологічного розвитку.
3. Принципи психологічного розвитку.
4. Особливості засвоєння знань дорослими.
5. Адаптація до пенсійного віку.
6. Професійне старіння. Типи орієнтації до праці у похилому віці.
7. Когнітивні особливості людей похилого віку.
8. Афективна сфера в період пізньої дорослості та старіння.
9. Старіння та специфічні зміни емоційної сфери.
10. Смерть. Емоційний вплив.
11. Зміна мотивів у пенсіонерів.
12. Депресивні розлади в старості.
13. Почуття задоволеності життям у період пізньої дорослості та старості.
14. Психологічна робота з подолання горя.
15. Мотивація сімейних стосунків у період пізньої дорослості та старості.

12. Література до всіх тем:

1. Абрамова Г. С. Возрастная психология: Учебник для студентов вузов / Г. С. Абрамова. - Изд. 2-е., исп. и доп. - М.: Академический Проект, 2001. - 704 с.
2. Александрова М.Д. Особенности субъектности человека на поздних этапах онтогенеза / М.Д. Александрова // Развитие личности. - 2002. - №3-4. - С. 101-125.
3. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. - 3-тє вид - К.: Каравела, 2012. - 344 с.
4. Возрастная психология: Конспект лекций / сост. М. В. Оленникова. - М.: АСТ; СПб.: Сова, 2006. - 126 с.
5. Волошина В. В. Загальна психологія: Практикум: Навч. посіб./В.В. Волошина, Л.В. Долинська, С.О. Ставицька, О.В. Темрук. - К.: Каравела, 2011. - 280 с.
6. Долинська, Л. В. Геронтопсихологія: практикум, хрестоматія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / Л. В. Долинська, Л. М. Співак.
7. Дмитриев А. Р. Социальные проблемы людей пожилого возраста. — Л., 1980.
8. Долинська Л.В. Тренінг особистісно-професійної зрілості / Л.В. Долинська, О.В. Темрук. - К.: Марич, 2010. - С. 89-99.
9. Карсаевская Т. В. Этапы жизненного цикла человека: зрелость, старость. Социально-философский аспект // Психология- зрелости и старения. — 1997. — Осень. — С. 8–12.
10. Карсаевская Т.В. Философские аспекты геронтологии / Т.В. Карсаевская, А.Т. Шаталов. - М.: Наука, 1978. - С. 23-31.
11. Калиш Р. Пожилые люди и горе // Психология- зрелости и старения. — 1997. — Осень. — С. 38–2.

12. Либерман Я. Л., Либерман М. Я. Прогрессивные методы мотивирования- жизненной активности в период поздней взрослости. — Екатеринбург: Банк культ. информ., 2001.
13. Ливехуд Б. Кризисы жизни — шансы жизни. Развитие человека между детством и старостью. — Калуга, 1994 .
14. Максимова С.Г. Социально-психологическая адаптация: особенности формирования и развития у лиц пожилого и старческого возраста / СП Максимова. - Барнаул: Изд-во Алт. ун-та, 1999. - 145 с.
15. Менделевич В. Д. Клиническая- и медицинская- психология-: Практ. руководство. — -е изд. — М.: МЕДпресс-информ, 2002. — 592 с.
16. Поливанова К.Н. Психология возрастных кризисов: Учеб. пособ. / К.Н. Поливанова. - М.: Академия, 2000. - 184 с.
17. Психология человека от рождения до смерти. Полный курс психологии развития / Под ред. А.А. Реана - СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2005. - 416 с. (Серия "Психологическая энциклопедия").
18. Психология старости и старения: Хрестоматия / Сост. О.В. Краснова, А.Г. Лидере. - М.: Академия, 2003.
19. Райгородский Д. Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты.
20. Рыбалко Е.Ф. Возрастная и дифференциальная психология / Е.Ф. Рыбалко. - СПб.: Питер, 2001. - 224 с. (Серия "Учебник нового века").
21. Стюарт-Гамильтон Я. Психология старения / Я. Стюарт-Гамильтон. - СПб.: Питер, 2002. - 256 с. - (Серия "Мастера психологии").
22. Фролькис В.В. Старение и увеличение продолжительности жизни / В.В. Фролькис. - Л.: Наука, 1988. - 239 с.
23. Фролькис В.В. Старение и увеличение продолжительности жизни / В.В. Фролькис. - Л.: Наука, 1988. - 239 с.
24. Шахматов Н. Ф. Старение — время личного познания вечных вопросов и истинных ценностей // Психология зрелости и старения. — 1998. — № 2. — С. 14–20.
25. Эриксон Э. Восемь возрастов человека / Э. Эриксон // Детство и Общество. - 2-е изд. / Пер. А.А. Алексеева. - СПб.: Речь, 2002. -С. 235-259.
26. Яцемирская Р.С. Социальная геронтология: Учеб. пособие / Р.С. Яцемирская, И.Г. Беленькая. - М.: Владос, 1999. - 224 с. 69.

Права та обов'язки здобувачів під час проведення навчальних занять

Здобувачі вищої освіти мають право на:

- навчання впродовж життя;
- якісні освітні послуги;
- справедливе та об'єктивне оцінювання результатів навчання;
- повагу людської гідності;
- захист під час освітнього процесу від приниження честі та гідності, будь-яких форм насилля та експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, пропаганди та агітації, що завдають шкоду здоров'ю здобувача вищої освіти.

Здобувачі вищої освіти зобов'язані:

- виконувати вимоги програми навчальної дисципліни, дотримуючись принципу академічної доброчесності;
- поважати гідність, права та свободи, законні інтереси усіх учасників освітнього процесу, дотримуватися етичних норм;
- дотримуватися правил внутрішнього розпорядку закладу вищої освіти.

13. Система оцінювання та вимоги

Загальна система оцінювання навчальної дисципліни	Участь в роботі впродовж семестру/екзамен - 60/40
Умови допуску до підсумкового контролю	За умови відсутності пропусків занять та незадовільних оцінок

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90-100	Відмінно	A	відмінне виконання
85-89	Добре	B	вище середнього рівня
75-84		C	загалом хороша робота
66-74		D	непогано
60-65	задовільно	E	виконання відповідає мінімальним критеріям
35-59	незадовільно	F	необхідне перескладання
1-34		Fx	необхідне повторне вивчення курсу

14. Орієнтовний перелік питань до підсумкового контролю:

1. Поняття про геронтопсихологію. Об'єкт та предмет науки.
2. Історія розвитку геронтопсихології як науки.
3. Поняття про «пірамідальне» та «прямокутне» суспільство.
4. Соціальні установки та стереотипи стосовно людей похилого віку.
5. Поняття ейджизму та геронтофобії.
6. Основні закономірності геронтогенезу.
7. Характеристика періодів життя людей похилого віку: передстаречий, старечий, післястаречий та старезний вік.
8. Максимальна та нормальна тривалість життя людини. Середня та ймовірна тривалість життя населення. Фактори, що їх зумовлюють.
9. Патологічне, біологічне та психологічне старіння.
10. Теорії старіння.
11. Старіння слухових відчуттів.
12. Форми втрати слуху: пресбіакусис і тиннітус.
13. Втрата зору в похилому віці. Пресбіопія, катаракта, глаукома. Старечий міоз.

14. Вікові зміни смакової, нюхової, тактильної, температурної, больової, вестибулярної та вібраційної чутливості.
15. Увага, пам'ять та мовлення в похилому віці.
16. Поняття про життєву мудрість. Когнітивні властивості мудрості.
17. Модель мудрості Б. Балтеса.
18. Причини зниження швидкості інтелектуальних операцій у старшому віці.
19. Продуктивні показники похилого віку .
20. Психологічні особливості особистості та типи старіння.
21. Специфічні зміни емоційної сфери в старечому віці.
22. Фактори виникнення позитивних/негативних емоцій у старості.
23. Соціальна ситуація, провідний вид діяльності та соціальні новоутворення передпенсійного віку.
24. Мотиваційні зміни на окремих періодах життя людини похилого віку.
25. Фактори розвитку мотиваційної сфери в старості.
26. Мотиваційні дефекти в похилому віці.
27. Умови розвитку Я-концепції в старості.
28. Складові Я-концепції в період старіння. Особливості самооцінки.
29. Індекс пенсійної зрілості.
30. Внутрішні конфлікти в період старіння.
31. Типи старіння: адаптивне та неадаптивне.
32. Вікові зміни особистості. Особистісний фактор у процесі старіння.
33. Стадії передсмертних переживань.
34. Депресії похилого віку (ендогенні й екзогенні). Симптоматика і виявлення депресій.
35. Неврологічні й психічні порушення в старечому віці. Атеросклеротична енцефалопатія. Тремтячий параліч (хвороба Паркінсона).
36. Фізичний стан як причина невдоволеності життям у старечому віці. Взаємозалежність фізичного та психічного самопочуття.
37. Проблема усвідомлення старіння і старості. Усвідомлення старості як причина внутрішніх конфліктів.
38. Проблема самотності старих людей. Смерть одного з подружжя як сильний стресовий фактор
39. Міжособистісна дезадаптація в похилому віці. «Стареча злочинність».
40. Особливості міжособистісних стосунків старих людей в будинках-інтернатах. Соціально-психологічна адаптація до умов стаціонару.
41. Соціально-психологічні проблеми людей похилого віку.
42. Соціальна ситуація, провідний вид діяльності та соціальні новоутворення осіб в період після виходу на пенсію віку.
43. Типологізація соціально-психологічної адаптації людей похилого віку в групі і суспільстві.
44. Хвороба Альцгеймера. Деменція.
45. Соціальна ситуація, провідний вид діяльності та соціальні новоутворення осіб в період власне старості, період стабільної старості.
46. Групова психотерапія. Дискусійні групи для родичів і членів сімей пацієнтів похилого віку з важкими фізичними і психічними порушеннями.

47. Соціальна ситуація, провідний вид діяльності та соціальні новоутворення осіб в період довгожителства.
48. Страх смерті. Етапи переживання смерті за Елізабет Кюблер-Росс.
49. Напрями надання соціально-психологічної допомоги людям похилого віку.
50. Прийоми компенсації зниження можливостей пам'яті й уваги.
51. Прийоми саморегуляції й організації життєвого простору.
52. Протидія соціальному старінню: способи реагування.
53. Структура потреб у старості.
54. Неврологічні та психічні порушення у старечому віці. Тремтячий параліч (хвороба Паркінсона).
55. Підготовка до виходу на пенсію як необхідний чинник соціалізації в старості.
56. Варіанти самовизначення в старечому віці.
57. Поняття "економічного старіння". Вчасна турбота про матеріальне забезпечення.
58. Діагностика психологічної готовності до виходу на пенсію.
59. Виявлення «групи ризику» серед осіб з труднощами адаптації до нової соціальної ролі пенсіонера.
60. Типи пристосування людини до старості (Д.Бромлей).